

Introducere

Una dintre cele mai importante pietre de temelie ale dezvoltării regionale o constituie valorile locale, mediul construit și natural deosebit de bogat. În cursul planificării proiectelor de dezvoltare, acestea trebuie luate în considerare drept factori de creștere a competitivității. Din păcate, însă, starea mediului nostru construit arată o tendință de degradare, de parcă nu am ști să ne prețuim și să ne valorificăm moștenirea.

Au existat inițiative în vederea conservării și valorificării patrimoniului cultural construit, însă acestea nu pot fi considerate a fi generalizate, deși servesc foarte bine protejarea și dezvoltarea caracterului specific al unor așezări și regiuni. În cursul deciziilor legate de dezvoltarea regională, de obicei nu sunt luate în considerare aspectele conservării valorilor și cele ale calității mediului construit.

Politica dezvoltării sustenabile a patrimoniului cultural are un efect pozitiv asupra relansării economice a regiunii și nu este neglijabil nici efectul acestuia asupra îmbunătățirii calității vieții.

Dezvoltarea infrastructurii culturale legate de obiectivul proiectului de dezvoltare urmărește în esență fundamentarea serviciilor socio-culturale, asigurarea posibilității participării sociale, dezvoltarea mediului fizic care asigură accesul la valori. Din aceasta fac parte și **investițiile culturale legate de sarcinile de politică urbană**, vizând întărirea identității și coeziunii comunităților, inclusiv dezvoltările infrastructurale legate de polii de dezvoltare care îmbunătățesc și șansele de dezvoltare ale împrejurimilor. În vederea atingerii scopului urmărit trebuie exploatate posibilitățile de dezvoltare ale **turismului cultural** bazat pe elementele de atracție din regiune, în vederea reducerii decalajului economic, a creșterii gradului de ocupare a forței de muncă și a creării de noi locuri de muncă, precum și pentru întărirea identității colective a comunității.

Acest ghid vă prezintă pe scurt câteva inițiative din țară, respectiv exemple din Anglia pentru a ilustra posibilitățile de dezvoltare bazate pe patrimoniul construit.

Scurt istoric al castelului Bánffy, Bontida

Considerat cândva Versailles-ul Transilvaniei, castelul Bánffy de la Bontida este unul dintre cele mai frumoase ansambluri de clădiri istorice din Bazinul Carpatin. Deși probabil a existat o reședință nobiliară în secolele XIV. și XV., documentele scrise datează doar din secolul XVI. Potrivit unui raport militar din 1680, existau fortificații ce înconjurau conacul, alcătuite din clădirile renaștentiste și bastioanele de colț. Dénes Bánffy (1638 - 1674), comite de Dăbâca și Cluj, consilierul principelui Mihály Apafi I. a avut capacitatea de a construi un asemenea castel renaștentist impunător. Dénes Bánffy II. a moștenit proprietatea în 1735, la vârsta de 12 ani, și-a petrecut tinerețea la Viena, având importante funcții în curtea împărătesei Maria Tereza. El a început reconstrucția în stil baroc a castelului în 1747. Prima fază a construcțiilor (1745 - 1751) s-a concentrat asupra curții de onoare din fața clădirii porții. Noile clădiri au fost compuse din manej, grajd, remiză, locuințele servitorilor, inspirate din arhitectura barocă vieneză. József Bánffy a ordonat demolarea clădirii porții, în jurul anilor 1820, deschizând curtea barocă cu cea renaștentistă. Din materialul de construcții obținut din turnul porții s-a construit moara pe apă de lângă castel.

Parcul a fost și el transformat. József Bánffy a creat în locul parcului franțuzesc unul romantic, conținând toate elementele corespunzătoare unui parc englezesc.

În toamna anului 1944, trupele germane în retragere incendiază și jefuiesc castelul, nimicind mobilierul, biblioteca, vestita galerie de portrete, doar câteva fotografii de epocă păstrează imaginea interioarelor fastuoase.

Ultimul proprietar a fost Miklós Bánffy, moștenitoarea este fiica lui, Katalin Bánffy, care trăiește în Maroc. Naționalizarea, funcțiunile neadecvate, lipsa de întreținere au condus la degradarea rapidă a ansamblului de clădiri.

În anii '60 Direcția Monumentelor Istorice intervine în vederea consolidării clădirii principale, dar din lipsă de fonduri, după puțin timp, lucrările de restaurare sunt întrerupte.

Starea sa precară a fost recunoscută oficial, fiind inclusă în anul 2000 de WMW pe Lista celor 100 Cele Mai Periclitare Situri din Lume. Valoarea arhitecturală și istorică, precum și starea de degradare a castelului determină ca restaurarea și exploatarea sa să devină o sarcină complexă, care va avea succes doar cu o strategie pe termen lung și prin colaborare internațională.

Lucrările de restaurare sunt lansate în 1999, în urma acordului cultural semnat între Ministerul Culturii din România și Ministerul Patrimoniului Cultural din

Ungaria. Restaurarea de înaltă calitate și protecția pe termen lung sunt asigurate de Transilvania Trust și partenerii săi, prin organizarea Centrului de Specializare în Reabilitarea Patrimoniului Construit. Ansamblul va cuprinde și unități comerciale, cum ar fi restaurant, magazin de suveniruri, cafenea, precum și un centru de conferințe. Castelul este compus din: clădirea principală, clădirea Miklós, clădirea fostei bucătării, grajdul, clădirea porții și moara. Ritmul restaurării și refuncționalizării depinde de finanțările obținute.

Regenerare prin patrimoniu: Exemplul Marii Britanii

Schimbarea inițiată de conservarea valorilor patrimoniului construit poate juca un rol vital în regenerarea socio-economică a orașelor mici și mari, precum și crearea unor comunități sigure, stabile și sustenabile.

Rolul patrimoniului construit în revitalizarea comunităților este astăzi larg recunoscut în Marea Britanie, în jurul acestuia dezvoltându-se o vastă și complexă industrie de conservare.

Numai în Anglia se găsesc cca. 500.000 de clădiri-monument, 20.000 de monumente istorice și 9.000 zone de conservare. Acestea reprezintă o proporție însemnată a mediului construit. Clădiri/zone istorice se găsesc în aproape fiecare oraș și sat.

Există un puternic curent de opinie publică împotriva demolării clădirilor-monument și o mișcare puternică în favoarea restaurării și reutilizării/reabilitării acestora.

English Heritage, principala autoritate responsabilă pentru protecția mediului istoric, afirmă că:

- **Reutilizarea clădirilor existente este un mod simplu de realizare a sustenabilității.**
- **Reutilizarea clădirilor și adaptarea peisajelor ajută la definirea individualității locului.**
- **Dezvoltările imobiliare de mari proporții riscă să distrugă aspectul caracteristic al zonelor istorice.**
- **Restaurarea mediului istoric creează locuri de muncă și sprijină dezvoltarea economiei locale.**
- **Un mediu atractiv contribuie la atragerea investițiilor din afară și la sprijinirea afacerilor existente din orice domeniu, nu numai a celor din sectorul turismului.**
- **Locurile istorice focalizează inițiativa comunitară.**
- **Mediul istoric joacă un rol important în activitățile culturale locale.**

Au fost implementate cu succes multe proiecte de regenerare, cheia succesului fiind parteneriatul; parteneriate implicând autoritățile locale: consilii județene, consilii

locale, comunități ale oamenilor de afaceri, localnicii, grupuri de interese, precum și organizații naționale și internaționale.

Finanțarea acestora a fost realizată din mai multe surse, publice și private, cele mai importante fiind: Heritage Lottery Fund, English Heritage, English Partnerships, Architectural Heritage Fund, asociații de conservare a clădirilor, cooperative de construcție, consilii locale și județene, fonduri europene.

Cel mai mare finanțator este Heritage Lottery Fund care alocă peste 200 milioane euro în fiecare an în acest scop. A finanțat deja peste 34.000 de proiecte, cu o sumă totală de 4,4 miliarde euro.

Unul dintre cele mai de succes proiecte de regenerare din Marea Britanie este cel din Grainger Town, Newcastle-upon-Tyne, unde un parteneriat de succes între Consiliul Orașului Newcastle, English Heritage, English Partnerships, forumul oamenilor de afaceri, forumul localnicilor și comisii de afaceri/urbanism/artă, în decurs de șase ani, a realizat următoarele:

- spații comerciale noi pe suprafață de 40.000 mp
- 121 de clădiri au fost redat în folosință
- Valoarea vânzărilor cu amănuntul a crescut cu 60%
- 1500 de noi locuri de muncă și programe de instruire
- 280 apartamente de locuit noi
- Renovarea parcurilor/pietelor/drumurilor publice
- **40 milioane euro finanțări din fonduri publice au generat investiții de 183 milioane euro**

Sunt numeroase cazuri pe scară mai redusă, pe întregul teritoriu al țării, unde o investiție inițială din bani publici și privați a atras multiplul acesteia în investiții private și a avut ca rezultat regenerarea și îmbunătățirea mediului istoric. Mediul îmbunătățit este acum un factor important de atragere a turiștilor, turismul (bazat pe patrimoniu) fiind astăzi recunoscut drept una dintre principalele surse de venituri ale țării.

Grainger Town

Rezultate

- spații comerciale noi în suprafață de 40.000 mp
- 121 de clădiri au fost redată în folosință
- Valoarea vânzărilor cu amănuntul a crescut cu 60%
- 1500 de noi locuri de muncă și programe de instruire
- 280 apartamente de locuit noi
- Renovarea parcurilor/piețelor/drumurilor publice
- 40 milioane euro finanțări din fonduri publice au generat investiții de 183 milioane euro

Helmsley Castle

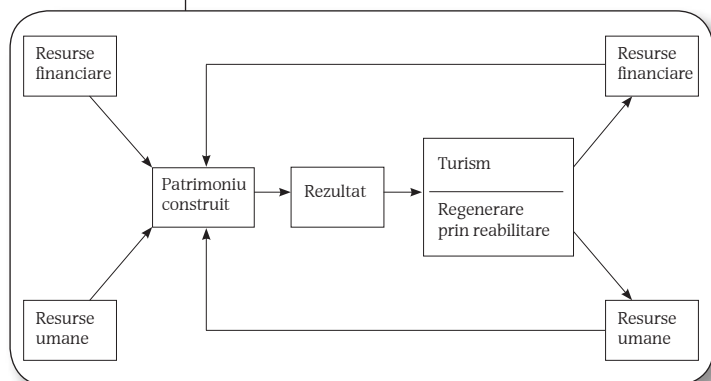
Rezultate

- Un nou și modern centru pentru vizitatori
- Expoziții, tururi cu ghid audio, exponate interactive
- Manifestări/festivale English Heritage Special
- Un imbold puternic dat turismului sustenabil într-un mediu rural
- La un cost de 1 milion euro, a atras investiții de 2 milioane euro în economia locală și a generat 20 de noi locuri de muncă.

Managementul patrimoniului construit – punctul de vedere al economistului

Reabilitarea și punerea în valoare a patrimoniului construit este un câmp de activitate multidisciplinar. Pentru a-i asigura “funcționarea” este nevoie nu doar de o echipă de specialiști (arhitecți, ingineri constructori, istorici de artă, arheologi, inspecitori de specialitate), dar și de manageri, juriști, societatea civilă, care fac această activitate să fie integrată în dezvoltarea generală a societății.

Din punct de vedere economic, desfășurarea oricărei activități în domeniul reabilitării se poate descrie cu următoarea schemă:

Practic, investim resursele financiare și umane, în patrimoniul construit pentru a obține un rezultat, un beneficiu.

Ce este, deci, rezultatul? O documentație de reabilitate întocmită, o bază de date, o clădire istorică reabilitată, o localitate inclusă în lista UNESCO? Acesta ar fi scopul? Dacă activitatea se oprește aici, protecția patrimoniului construit nu are nici o șansă de supraviețuire din punct de vedere economic, pentru că, din aceasta nu rezultă nici un beneficiu. Cuvântul beneficiu nu trebuie să ne sperie: el este folosit cu bună știință, implicând totodată și un beneficiar. Beneficiarul trebuie să fie societatea, care a creat patrimoniul construit și care îl susține și astăzi.

Beneficiul primar poate fi valoarea adăugată patrimoniului construit, creată de consumul resurselor, dar beneficiul propriu-zis trebuie să fie mai mult decât atât, pentru a face activitatea viabilă din punct de vedere economic. Deci, rezultatul, la

rândul lui, trebuie să creeze atât resurse financiare cât și umane.

Resursele financiare create provin din turism și din procesul de regenerare prin reabilitare – un proces nu foarte cunoscut în Europa de Est. Turismul, în acest caz, nu înseamnă comercializarea unor bilete de intrare: înseamnă toată industria implicată în această activitate: veriga implicată în reabilitarea și întreținerea patrimoniului construit, industria hotelieră, alimentară, transporturi, etc. Prin impozitele directe și indirecte, acestea devin o pârgie economică importantă a procesului.

Procesul de regenerare prin reabilitare „heritage dividend” rezultă din efectul multiplicator al investițiilor în reabilitare. Reabilitarea unei clădiri încurajează investiții în reabilitarea clădirilor învecinate, ducând la redarea circuitului economic al unui întreg ansamblu de clădiri, al unui cartier sau oraș, creând importante resurse financiare.

Resursele umane create vor fi diferite de cele investite: ele se vor materializa sub forma "entuziasmului" societății, demonstrat nu doar prin interesul pasiv acordat protecției monumentelor istorice (vizitatori), dar și printr-un interes activ, dorința de a "face ceva", - fie prin donație de muncă voluntară sau financiară, fie prin alte forme de sprijin, creându-se astfel mult doritul suport social, necesar pentru această activitate. Pe lângă aceste aspecte, trebuie menționat efectul psihologic pe care un mediu construit de calitate îl are asupra omului, asupra forței de producție a acestuia.

Astfel, resursele create pot fi reinvestite în proces. Acesta trebuie să fie scopul final. Doar astfel putem vorbi de protecția integrată a patrimoniului construit, în procesul general al dezvoltării societății.

Un caz concret este Programul de Protecție a Patrimoniului construit de la Rimețea, implementat de către FTT cu ajutorul Districtului al V-lea din Budapesta, care oferă donații directe proprietarilor imobilelor de valoare. Proprietarii dublează sau triplează de obicei această sumă prin contribuții personale, pentru a menține în stare corespunzătoare aceste case. Aspectul plăcut al ansamblului dobândit pe această cale atrage turiști, care asigură atât venit locuitorilor, piață de desfacere pentru produse locale cât și un beneficiu psihologic, materializat prin entuziasmul societății, dornice să doneze mai departe (ore de muncă voluntară sau bani).

La noi în țară, în momentul de față, s-a ajuns doar la faza de a finanța reabilitarea câtorva monumente istorice. Problema este, că procesul de management al patrimoniului construit, care include o foarte puternică latură de marketing, nu a debutat în paralel cu procesul de reabilitare. Activitatea de marketing în acest caz are o complexitate deosebită – începând cu rolul de a crea "nevoia, setea de consum" pentru produsul denumit "patrimoniu construit", până la a produce reclamă și publicitate diverselor produse și servicii oferite.

Nu trebuie să așteptăm cu implementarea unei strategii marketing până când vom avea rezultate "finale" (există rezultat final în acest proces?).

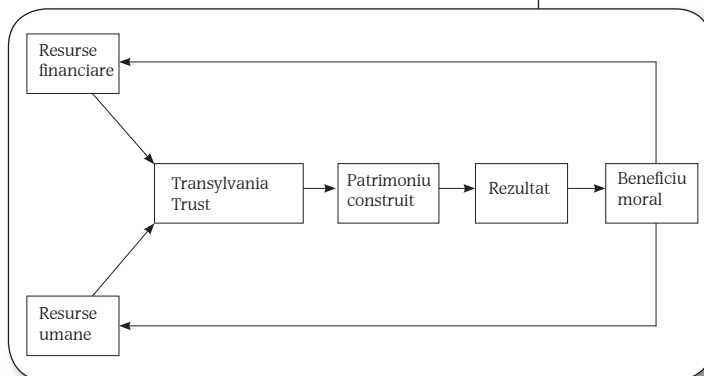
Ea trebuie să înceapă imediat, pentru a asigura resursele necesare procesului! Existența unei strategii naționale (care cuprinde

baza legală, facilități fiscale, etc) este vitală în acest sens. Este de competența Guvernului să elaboreze această strategie la scară națională deoarece el nu-și va putea permite să finanțeze o activitate, oricât de prioritară ar fi ea, fără să aibă un rezultat care contribuie la procesul de dezvoltare al societății. Odată ce strategia este elaborată la scară națională, urmează dezvoltarea și implementarea ei la scară locală, în colaborare cu autoritățile locale. Ei vor fi factori decisivi în succesul acțiunii, cunoscând patrimoniul construit, și nevoile de pe teren, guvernul având rol de coordonator în acest proces.

Unde este locul organizațiilor non-profit în acest domeniu? Cum arată ecuația de mai sus în cazul FTT?

Rolul ONG-urilor în acest proces va fi ilustrat prin activitatea FTT, care este activă în procesul de management al patrimoniului construit, încă de la înființarea sa, în 1996.

Resursele: Fundația nu are venituri proprii. Ea primește donații, cu un anumit scop, care sunt folosite pentru îndeplinirea acestuia.

Resursele umane sunt date de activitatea membrilor FTT respectiv de colaboratorii din toată lumea, care, adeseori, își oferă serviciile gratuit pentru a sprijini activitatea sa.

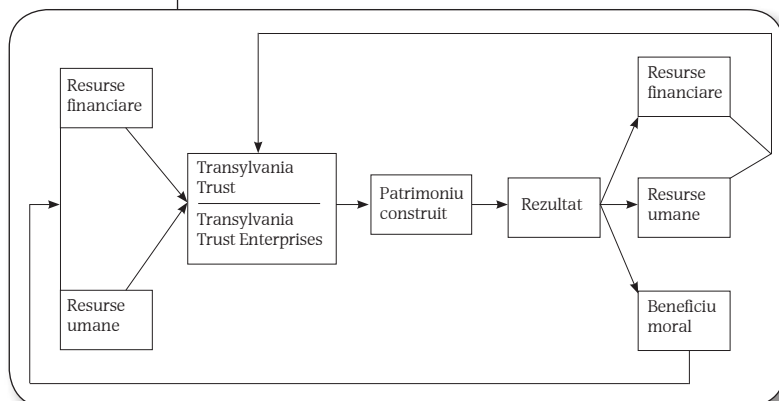
Rezultatele primare ale activității sunt sate protejate, muncitori specializați, inventare și baze de date privind patrimoniul arhitectural, etc.

Beneficiul este, în acest caz, mai puțin crearea de resurse financiare sau umane (o documentație, o bază de date, un sat protejat nu are cum să aducă resurse financiare Fundației, decât eventual pe termen foarte lung), este mai degrabă unul spiritual, materializat prin renumele organizației, care va duce la obținerea fondurilor necesare continuării activității, sau a începerii unor activități noi, (Co-finanțări guvernamentale, necesare pentru susținerea programelor de importanță națională, cum ar fi cele de cercetare, inventariere, educație, Co-finanțări ale diverselor organisme și organizații internaționale), respectiv la sprijin social. Obținerea acestui sprijin poate să ducă la resurse financiare, prin donații directe de la persoane fizice, apariția unui grup de susținători ai activității Fundației, dar și la crearea de resurse umane, materializate prin muncă voluntară, contribuind la atingerea scopurilor FTT.

Activitatea FTT trebuie să fie integrată și ea în procesul de dezvoltare a societății, pentru a-i asigura supraviețuirea și dezvoltarea. Activitatea de marketing trebuie să fie și mai dominantă în cazul FTT. Trebuie să meargă pe două linii paralele: să creeze nevoia de serviciile oferite de fundație, și totodată, trebuie să găsească resursele necesare pentru producerea lor, să dezvolte un sistem de finanțare care să asigure fonduri suplimentare față de cele enumerate, din surse multiple pentru susținerea activității:

Resurse I. Ar trebui creat un TT enterprises (după modelul oferit de The National Trust Enterprises): firme satelit care ar susține financiar fundația prin:

1. activitate comercială, legată (ex: publicații de specialitate) sau nu (ex: magazin de suveniruri) de protecția monumentelor istorice.
2. prestarea de servicii turistice (alimentație publică, pensiuni, etc)
3. statutul de acționar al firmelor producătoare de materiale de construcții tradiționale
4. statutul de acționar al antreprizelor de reabilitare

Resurse II. Utilizarea inventarului propriu pentru a produce resurse financiare.

În concluzie, statul trebuie să recunoască rolul de catalizator al organizațiilor non-profit în acest domeniu, prin a le oferi suport

legislativ și financiar, atât prin reducerea taxelor (ex. posibilitatea reinvestirii integrale a profitului în reabilitare a acestor firme satelit create, fără a plăti impozit pe profit), cât și prin sprijin direct, pentru a susține programele de importanță națională.

Eugen Pănescu

Proiecte pentru valorificarea patrimoniului construit

Sprijinirea dezvoltării urbane locale și metode pentru asigurarea calității – experiențe din studii de caz (proiecte proprii)

Ultimii 5 ani sunt marcați de câteva modificări vizibile prin realizările multor orașe din România. Premisele momentului arată că interesul societății civile a crescut rapid pentru calitatea vieții oferită de spațiul public, care devine un scop al promovării dar și câteodată al protestului.

Prin programe de investiții bugetare, interesului administrațiilor locale pentru calitatea spațiului a crescut de asemenea, depășind momentul reabilitărilor rare și superficiale, cu durată scurtă de viață și calități estetice limitate.

În multe realizări reușite de sporire a calității spațiilor publice s-a obținut acceptanța socială și politică, ceea ce conduce în mod direct la continuarea investițiilor în reabilitarea spațiilor publice și asigurarea sistemului care poate genera calitate.

Scopul general al acestor investiții și proiecte este bineînțeles **creșterea calității vieții prin promovarea calității spațiilor publice**, însă ce înseamnă aceasta și cum se poate obține, în perioada actuală?

O dată cu modificarea spațiului public prin proiecte realizate și experiențe diferite, apar bineînțeles **avantaje și efecte**, pentru cumulumul efectelor dezvoltării urbane și a planificării spațiilor publice.

Administrațiile locale pot profita în remodelarea spațiului public de rolul planificării urbane și al comunicării institu-

ționale și publice a proiectelor, urmărind avantajele unei atitudini profesionale și transparente:

Studiile de caz cu rezultate pozitive, la care biroul nostru de proiectare a participat în calitate proiectant sau consultant, relevă o serie de avantaje ale planificării integrate a investițiilor:

Definirea viziunii orașului prin formularea mai facilă a scopurilor dezvoltării locale, cu efecte pozitive asupra structurării proiectelor mai importante, cum ar fi Planurile Urbanistice Generale sau a Planurilor Integrate de Dezvoltare Urbană.

Stabilirea coordonată a **zonelor de intervenție** permite etapizarea intervențiilor și legarea lor prin proiecte la scara orașului. Astfel, **planificarea bugetelor anuale** este ușurată, de asemenea etapizarea și coordonarea investițiilor publice și private.

Corelarea planificării tehnice cu platformele politice locale cuprinse în platformele și programele de guvernare locală, este rezultatul unei abordări integrate, care asigură dezvoltarea echilibrată a tuturor intereselor administrației și ale societății civile. Astfel, rezultatele unei legislații pot cuprinde proiecte realizate și anunțarea proiectelor viitoare, în cadrul aceleiași direcții de lucru ale unei administrații locale.

Planificarea integrată a spațiilor publice are efecte concrete și cuantificabile pe planuri multiple:

Coordonarea cu viziunea de ansamblu a orașului prin armonizarea priorităților și intereselor cu efect direct asupra susținerii politicilor și programelor publice ale administrației locale.

Întărirea centrului orașului din punct de vedere economic prin atragerea și păstrarea comerțului și serviciilor mici de calitate, a locuirii și a simbiozei funcționale între acestea, și a investițiilor publice și private în renovarea și reabilitarea fondului construit existent.

Susținerea investițiilor private pentru reabilitarea clădirilor prin aport de cunoștințe (know-how) și facilități financiare promovate la nivel local în cadrul legal existent.

Dezvoltarea turismului urban prin asigurarea confortului vizitatorilor și integrarea în “viața” orașului. Creșterea numărului de vizitatori și a timpului de vizitare, la fel ca și încurajarea atracțiilor specifice ale turismului local.

Promovarea economiei locale, prin motivarea investițiilor private prin măsuri cu efect sinergic, în completarea investițiilor publice. Scopul este combinarea efectului pozitiv, chiar și fără o coordonare directă, dar cu stabilirea și mai ales anunțarea publică a demarării investițiilor în zonele de intervenție.

Cum se pot obține spații publice de calitate?

Componentele calității sunt asigurate doar de coordonarea intereselor și sarcinilor publice și private care funcționează împreună și nu separat:

- + **conceptul de dezvoltare urbană:** stabilirea de zone de intervenție prioritară și încadrarea lor într-un program de investiții multianual
- + **proiectul pentru spațiul public:** asigurarea procedurilor de achiziție publică a serviciilor de proiectare care garantează cea mai bună calitate a proiectelor, inclusiv prin promovarea concursurilor profesionale
- + **integrarea locuitorilor și întreprinzătorilor locali** – comunicarea publică a intențiilor de reabilitare și atragerea sprijinului public, a necesităților populației, inclusiv declanșarea investițiilor private în viitoare zone de intervenție
- + **integrarea actorilor publici** care contribuie la realizarea spațiilor publice, prin departamente ale administrației sau instituții responsabile. Exemplul cel mai cunoscut este reprezentat de eforturile de coordonare a reabilitării spațiilor publice cu programele de modernizare a rețelelor de infrastructură edilitară
- + **alegerea elementelor amenajării** prin structurarea precisă a caietelor de sarcini și a controlului respectării acestora la achiziții și punere în operă
- + **controlul calității execuției** prin atragerea proiectanților în condiții reciproc avantajoase pentru asigurarea asistenței tehnice de șantier, având în vedere adaptările necesare în cursul realizării obiectului investiției
- + promovarea unui **regulament de utilizare a spațiului public** în urma dării în folosință, cu precizarea de permisiuni și restricții care să asigure buna funcționare și, de asemenea, întreținerea spațiilor publice realizate.

Atitudinea noastră după realizarea în ultimii ani a unor proiecte de anvergură dar și de mici dimensiuni, în diferite orașe, ne permite să ne poziționăm într-o zonă a optimismului, văzând că din ce în ce mai multe investiții reușesc să producă elemente de calitate a spațiilor publice.

De asemenea, corelarea cu experiența internațională confirmă etapele și factorii care contribuie la creșterea calității vieții în localitățile noastre prin proiecte remarcabile în spațiul public.

Text redactat de
Eugen PĂNESCU
Arhitect OAR

Planwerk SRL
birou de arhitectură și urbanism
Cluj Napoca

Programe de finanțare din fonduri europene și din fonduri naționale în 2010, în vederea reabilitării patrimoniului cultural

Cuprins

- Finanțări nerambursabile în România
- Stadiul absorbției fondurilor nerambursabile în România
- Oportunități de finanțare pentru ocrotirea patrimoniului cultural
- Prezentare PNO -Modelul organizațional PNO pentru accesarea finanțărilor

Finanțări nerambursabile în România

Peste **32 miliarde** EUR pentru perioada **2007-2013**:

- Fonduri Structurale (Programe Operaționale) (24.262,2 mil. Euro)
- Programul Național pentru Dezvoltare Rurală (8.022 mil Euro)
- Finanțări locale – în funcție de nivelul creșterii economice
- Fonduri locale (guvernamentale și regionale)

Stadiul absorbției fondurilor nerambursabile în România

Peste **32 miliarde** EUR pentru perioada **2007-2013**

■ Programe Operaționale:

alocat pentru perioada 2007-2009: 5.642.733.423 euro

proiecte aprobate (decembrie 2009): 3.373.297.470 euro

POR 5.1 Regiunea de Dezvoltare Nord - Vest:

Alocare financiară: 28.459.486 euro

Total încărcare domeniu: 43.413.063 euro (153%)

■ Programul Național pentru Dezvoltare Rurală (PNDR)

Măsura 322 - la sfârșitul anului 2009 au fost contractate 291 de proiecte cu valoare de 797,89 de milioane de euro.

Oportunități de finanțare pentru ocrotirea patrimoniului cultural

1. POR 5.1

2. PNDR 322

3. Ministerul Culturii
prin Administrația
Fondului Cultural
Național

4. Fonduri
Europene
Directe

5. Fondul ONG -
Finanțare din partea
statelor membre
EEA – CEFTA: Islanda,
Norvegia și Lichtenstein

6. Fondul Japonez

1. Programul Operațional Regional – Domeniul de Intervenție 5.1

“Restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural, precum și crearea / modernizarea infrastructurilor conexe”

SOLICITANȚI ELIGIBILI:

- Autorități ale administrației publice locale;
- Autoritate a administrației publice centrale;
- Unități de cult;
- Organizații neguvernamentale;

VALOAREA PROIECTULUI ȘI A FINANȚĂRII:

- Valoarea totală a proiectului: între 1.700.000 RON și 85.000.000 RON.
- Valoarea maximă a finanțării nerambursabile este de 98% a cheltuielilor eligibile.
- Cerere deschisă de proiecte, cu termen de depunere continuă până la contractarea integrală a fondurilor publice alocate.

2. Programul Național pentru Dezvoltare Rurală - măsura 322:

“Îmbunătățirea serviciilor de bază pentru economia și populația rurală și punerea în valoare a moștenirii rurale”

SOLICITANȚI ELIGIBILI:

- Comune, prin reprezentantul legal;
- Consilii locale și asociații de dezvoltare intercomunitară din localitățile rurale;
- ONG-uri, așezăminte culturale și instituții de cult;
- Persoane fizice și juridice sub administrația cărora se află monumentul de categoria B sau obiectivul natural.

VOLUMUL FINANȚĂRII:

- 100% din totalul cheltuielilor eligibile pentru proiectele de utilitate publică, negeneratoare de profit, valoarea totală eligibilă a proiectului nedepășind:
 - 2,5 milioane Euro/proiect în cazul unui proiect integrat al cărui beneficiar este un consiliu local;
 - 6 milioane Euro/proiect în cazul unui proiect integrat al cărui beneficiar este o asociație de dezvoltare intercomunitară;
 - până la 70% din totalul cheltuielilor eligibile pentru proiectele generatoare de profit.
- Plafonul minim acceptat pentru un proiect finanțat prin Măsura 322 este de 5.000 de Euro.

Alte oportunități de finanțare pentru ocrotirea patrimoniului cultural

Fonduri europene (direct) - Cultura: „EU programmes for education and training, youth, culture and citizenship in 2007-2013”

- 1) Programul de învățare de-a lungul vieții – Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig (6,970 milioane euro)
- 2) Tineret în acțiune – Tineri pentru Europa, Serviciul European de Voluntariat (885 milioane euro)

- 3) Europa pentru Cetățeni – încurajarea cooperării dintre cetățeni și a organizațiilor din diferite regiuni pentru promovarea schimburilor culturale
- 4) Cultura (408 milioane euro)

Fondul ONG - Finanțare din partea statelor membre EEA – CEFTA : Islanda, Norvegia și Lichtenstein (aprox. 600.000 euro)

Fondul Japonez –"Cultural Grant Aid" (2 mil. Euro)

Fonduri disponibile la Ministerul Culturii prin Administrația Fondului Cultural Național (AFCN)

Aplicanți eligibili: instituțiile publice, organizațiile neguvernamentale, persoanele juridice de drept privat care desfășoară activități culturale.

Fonduri disponibile: aproximativ 2 mil RON

Finanțare nerambursabilă: maxim 90% din totalul costurilor eligibile pe proiect.

Proiect de succes

- Proiectul: "REABILITAREA BISERICII REFORMATE CJ-II-M-A-07380 STR. KOGĂLNICEANU NR. 16 DIN CLUJ-N, JUDEȚUL CLUJ"
- Obiectivul proiectului: diversificarea ofertei turistice și culturale a Municipiului Cluj-Napoca prin reabilitarea Bisericii Reformate str. Kogălniceanu din Cluj-Napoca
- Valoarea totală a proiectului: 17.358.556 RON
- Asistența financiară nerambursabilă solicitată: 13.669.195 RON
- Linia de finanțare: POR 5.1

Modelul organizațional PNO pentru accesarea finanțărilor

Inițiere:

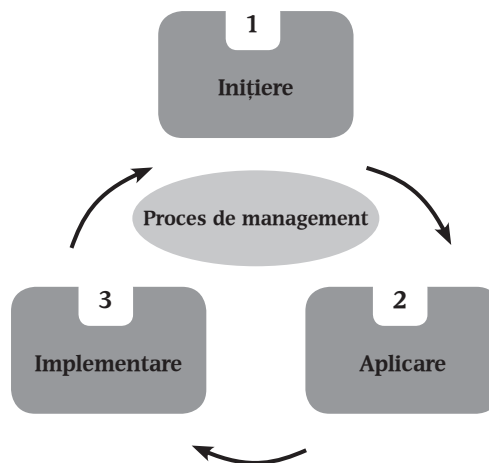
- Identificarea și prezentarea structurată a oportunităților de finanțare
- Verificarea condițiilor de finanțare
- Adoptarea deciziei 'go / no go'

Aplicare:

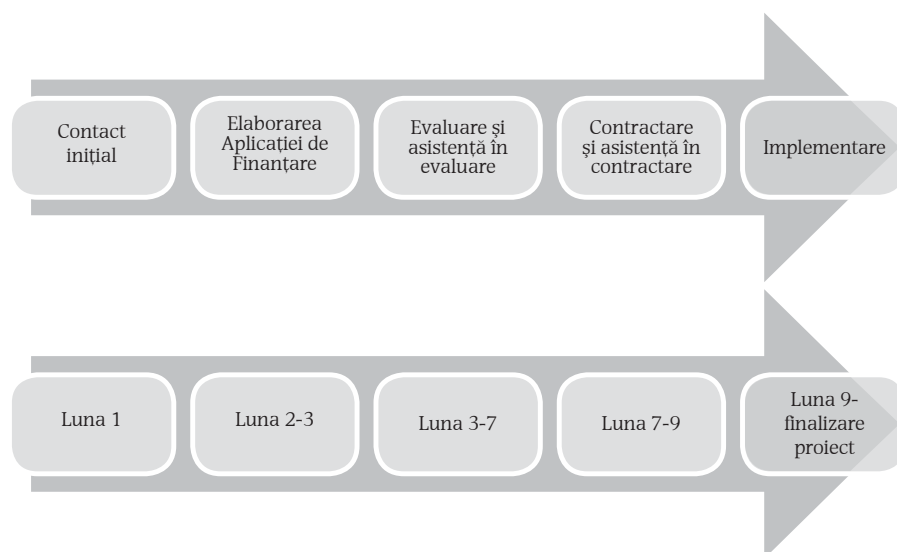
- Proces de aplicare eficient
- Aplicații de calitate
- Optimizarea șanselor de succes

Implementare:

- Suport pentru managementul proiectului
- Asigurarea respectării graficului de implementare
- Maximizarea valorii grantului

Durata estimativă a unui proiect finanțat prin fonduri nerambursabile

PNO – Prezența în Europa

Despre PNO

Lider european în consultanță pentru obținerea de fonduri

PNO în România

- **Companie de consultanță internațională, specializată în domeniul accesării de fonduri nerambursabile**
- **2008:** PNO & Regio Consult au fuzionat: **acoperire națională**
 - Biroul Central din București
 - Biroul Regional din Cluj
 - Puncte de lucru în județele Harghita și Covasna

www.pnoconsultants.com

Restaurarea și revitalizarea Morii Castelului Bánffy, Bontida prin înființarea *Muzeului vieții satului*

LOCALIZAREA PROIECTULUI

JUDEȚUL: Cluj
LOCALITATEA: Bontida,
Moara Castelului Bánffy,
str. Principală fn.

DESCRIEREA PROIECTULUI

România dispune de un patrimoniu construit deosebit de valoros, dar care nu este nici recunoscut, nici utilizat la valoarea lui reală. Mai mult, în general, percepția societății este că monumentele istorice sunt doar consumatoare de fonduri, fără beneficii vizibile în urma investiției. Patrimoniul cultural al unei țări este un bun comun al tuturor, însă dezvoltarea sustenabilă a acestuia poate fi asigurată doar

dacă este integrat în dezvoltarea generală a societății. Dezvoltarea sustenabilă a patrimoniului cultural necesită investiții de resurse. În urma “utilizării” patrimoniului acesta generează resurse financiare.

Procesul de regenerare prin reabilitare „heritage dividend” este dat de efectul multiplicator al acestui tip de investiții în reabilitare. Reabilitarea unui monument istoric încurajează investiții în reabilitarea clădirilor învecinate, ducând la reintroducerea în circuitul economic al unui întreg ansamblu de clădiri, a unui cartier, oraș, creând astfel importante resurse financiare. Modele de bună practică în acest sens se constituie: Sibiu capitală europeană, proiectul de regenerare a centrului istoric de la Baia Mare, etc. Aici se poate observa efectul multiplicator al in-

vestițiilor în reabilitarea patrimoniului construit.

Programul de față, însă, pornind de la un monument istoric de importanță națională, situat în mediu rural, prin restaurarea lui stimulează dezvoltarea regiunii în care acesta se află, în beneficiul comunității.

Turismul creează oportunități de creștere economică regională și locală și contribuie la crearea de noi locuri de muncă prin valorificarea patrimoniului cultural inclusiv din zonele rurale, dezavantajate din punct de vedere economic și social. De asemenea, o parte importantă din noile locuri de muncă create constituie o oportunitate regională pentru ocuparea forței de muncă defavorizate (feminine).

Valorificarea atracțiilor turistice din diferitele zone ale țării poate contribui la creșterea economică a zonelor rurale periferice, prin favorizarea apariției și dezvoltării firmelor locale, transformarea acestora din areal cu competitivitate economică scăzută în zone atractive pentru investitori.

Activitatea turistică creează cerere pentru o gamă largă de bunuri și servicii, achiziționate ulterior de turiști și companii de turism, inclusiv bunuri și servicii produse de alte sectoare economice (comerț, construcții, transporturi, industria alimentară, confecții și încălțăminte, industria mică și de artizanat).

OBIECTIVUL GENERAL al proiectului este valorificarea și promovarea durabilă a patrimoniului cultural cu potențial turistic, în vederea creșterii atractivității microregiunii Bonțida-Jucu, dezvoltarea economiilor locale și crearea de noi

locuri de muncă, respectând principiile dezvoltării durabile.

Preconizăm că acest proiect poate contribui decisiv la îndeplinirea obiectivului general, cu efecte directe asupra dezvoltării economice a microregiunii Bonțida-Jucu, asupra creării de noi locuri de muncă inclusiv categoriile defavorizate (femei, minorități etnice, etc.), dezvoltării firmelor locale producătoare de bunuri și prestatoare de servicii turistice sau conexe.

OBIECTIVELE SPECIFICE ale proiectului

- 1. Restaurarea și punerea în valoare a unui monument istoric de categoria A, Moara Castelului Bánffy din Bonțida, cod monument: CJ-II-m-A-07534.04**
- 2. Înființarea unui MUZEU AL VIEȚII SATULUI, pârgheie economică a dezvoltării durabile a microregiunii Bonțida-Jucu.**

Din punct de vedere cultural și istoric, Moara Castelului Bánffy este o clădire unică: este cea mai mare moară pe apă monument istoric de categoria A din România. Datorită faptului că o parte a echipamentelor originale de morărit sunt încă de regăsit în incintă, și clădirea, deși a fost grav degradată în timp se poate încă restaura, considerăm că reabilitarea și revitalizarea acesteia, prin deschiderea Muzeului vieții satului este o prioritate maximă pentru potențialul de dezvoltare al microregiunii Bonțida-Jucu.

Această funcțiune este propusă de către Fundația Transylvania Trust – organizație care este concesionara morii, după consultări cu factorii de decizie locali, populația, cât și cu specialiști ai Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, și specialiști în restaurarea monumentelor istorice, în turism cultural și marketingul patrimoniului construit atât din România, cât și de peste hotare.

Acest Muzeu al vieții satului va însemna nu doar renașterea unei clădiri istorice deosebit de importante din România, dar va fi o locație unică pentru a atrage un număr impresionant de vizitatori, iar prezența acestora va contribui la revigorarea economică a satului și a microregiunii Bonțida-Juc. Creșterea numărului de turiști va conduce în mod direct la apariția de noi mici întreprinzători, conducând către o diversi-

ficare a serviciilor publice și turistice, pensiuni turistice rurale, magazine de suveniruri, etc. Toate acestea vor însemna piață de desfacere pentru produsele agriculturii locale, precum și locuri de muncă într-o regiune unde rata șomajului este mult mai mare decât media pe țară, oportunități de angajare pentru femei și alte categorii sociale marginalizate din zona rurală.

Se estimează că acest proiect va produce următoarele beneficii:

- un număr de 20000 de turiști anual în Bonțida la nivelul anului 2018
- 15 noi inițiative locale
- 45 de locuri de muncă

Microregiunea Bonțida-Jucu, din cadrul Regiunii Nord-Vest

Caracteristici fizice

Microregiunea este alcătuită din două comune: Bonțida și Jucu, și este situată în partea de est a județului Cluj, la interferența a două mari unități de relief: Podișul Someșan, în vest și Câmpia Transilvană, în est, fiind traversat de la sud la nord de râul Someșul Mic.

Teritoriul este alcătuit din 9 sate: Bonțida, Coasta, Răscruci, Tăușeni, Jucu de Sus, Jucu de Mijloc, Gădălin, Vișea și Jucu-Herghelie, cu o suprafață de aproximativ 16 188 ha, 161,88 km.p., cu o populație de aproximativ 9 000 locuitori, densitatea populației fiind de 56 locuitori pe km.p.

Clima are un caracter continental cu variații mari de temperatură cu ierni și veri mai puțin călduroase, temperatura medie este 8,2 °C.

Demografie, populație

Microregiunea Bonțida-Jucu este multiculturală: români, maghiari și rromi.

Majoritatea populației este îmbătrânită, iar natalitatea scăzută. Confesiunile sunt: ortodoxă, reformată, penticostală, greco-catolică, baptistă, adventistă și romano-catolică.

Caracteristici economice

Rata de ocupare a forței de muncă este mică. Producția industrială este slab dezvoltată. Activitatea principală în zonă este

agricultura: cultura plantelor și creșterea animalelor. Legumicultura are o pondere însemnată.

Pe raza microregiunii își desfășoară activitatea asociații familiale și persoane fizice autorizate în condițiile Legii nr. 300/2004, și două mori de grâu moderne (în Gădălin și în Jucu de Mijloc). Sunt mai multe firme cu investiții străine.

Firmele, fabricile din zonă se ocupă de: producerea utilajelor agricole, prelucrarea lemnului, prelucrarea fructelor și legumelor, producerea materialelor de termo- și fonizolare și de comercializarea produselor.

În microregiune se află Nokia, respectiv alte firme cum sunt Hirsh Porozell, Riela, dar aceste firme nu angajează personal din rândul locuitorilor cu slabă pregătire profesională, sau aparținând minorității rromilor sau femei aflate la vârsta cuprinsă între 40-50 de ani.

Infrastructura de transport în regiune

Axe rutiere

Comunele Bonțida și Jucu sunt străbătute în direcția Nord-Sud de drumul național 1 C, a cărui traseu în lungime de 11,3 km trece prin localitățile Răscruci, Jucu de Mijloc și Jucu-Herghelie, făcând legătura cu municipiul Cluj-Napoca (situat la o distanță de 25 de km) și Gherla (situat la 30 km)

În fiecare comună există stație de cale ferată, magistrala feroviară 401 asigurând legătura între Cluj-Napoca și nodul feroviar Dej.

De la aeroportul internațional Cluj, pe drumul național 1C, Bonțida se află la o distanță de 21 de km, aproximativ 30 de minute cu mașina.

Între planurile de viitor legate de proiectul Metropola Cluj, se află și dezvoltarea rețelilor de transport public, prelungirea liniei de tramvai B-dul. Muncii până la Jucu.

Caracteristici culturale

Atracția regiunii din punct de vedere al turismului este Castelul Bánffy de la Bonțida, care este parțial reabilitat.

Potențialul turistic al teritoriului este însemnat, dar neexploatat.

Prioritățile identificate la nivel de micro-regiune menționează cu preponderență următoarele:

- menținerea caracterului multi-etnic al teritoriului
- dezvoltarea IMM-urilor
- dezvoltarea infrastructurii (canalizare, drumuri din comune, etc.)
- dezvoltarea potențialului turistic al zonei

- reducerea șomajului
- valorificarea culturii regionale

Castelul Bánffy din Bonțida este unul dintre cele mai importante monumente istorice din România.

Cunoscut odinioară ca *Versailles-ul Transilvaniei*, Castelul Bánffy din Bonțida s-a construit, în etape succesive, începând din secolul al XVI-lea. Așezat pe malul Someșului, turnurile i se pot vedea imediat ce treci de satul Răscruți, pe drumul ce duce de la Cluj spre Dej. Primele clădiri au fost construite începând cu 1581. Dénes Bánffy a început reconstrucția castelului în 1747. Noile clădiri, concepute în spiritul barocului imperial vienez, au fost compuse din: manej, grajd și locuințele servitorilor. Curtea de onoare a fost decorată cu peste 30 de statui baroce, reprezentând personaje din Metamorfozele lui Ovidiu. József Bánffy a demolat în 1820 clădirea porții, măbind curtea, și a construit o moară de apă lângă castel. Tot lui i se datorează amenajarea în împrejurimi, a unui parc în stil englezesc.

Domeniul a fost distrus în toamna anului 1944 când trupele germane, în retragere, au incendiat și jefuit proprietatea. Mobilierul, biblioteca, vestita galerie de portrete și cea de sculpturi au dispărut. Imaginea interioarelor luxoase se păstrează acum în doar câteva fotografii de epocă.

Starea precară a castelului de la Bonțida a fost confirmată oficial în anul 2000, când această clădire, monument arhitectonic, a fost inclusă pe lista Celor Mai Periclitare 100 de Situri din Lume.

Proprietatea se află acum, într-un amplu proces de restaurare și reconstrucție, menit să-i redea strălucirea de altădată. **În 2005 s-a deschis într-una din clădirile castelului Centrul de specializare în reabilitarea patrimoniului construit, sub egida Fundației Transylvania Trust și Institute of Historic Building Conservation, UK.** Acest centru a obținut în anul 2008 marele premiu al Uniunii Europene și al Europa Nostra pentru activitatea educațională desfășurată. Anual se desfășoară Zilele Culturale Bonțidene și alte activități culturale.

Restaurarea și revitalizarea morii pe apă este parte integrantă a strategiei de restaurare a Castelului Bánffy, dar este un proiect de sine stătător, care se delimitează firesc de restaurarea ansamblului, atât prin poziția geografică (în afara zidurilor Castelului) cât și prin funcțiunea aleasă de *Muzeu al vieții satului*.

Justificarea necesității implementării proiectului

Necesitatea din punct de vedere al regenerării economice a microregiunii – stimularea IMM-urilor, și crearea unor noi locuri de muncă.

Conform strategiei Europene de Ocupare a forței de muncă, investițiile publice trebuie să se concentreze pentru a asigura accesul adecvat la locuri de muncă a celor care au cea mai mare nevoie, în principal persoane cu abilități scăzute, grupuri dezavantajate și persoane angajate în companii mici. Microregiunea Bontida-Jucu, unde populația, în procent de 40% realizează venituri doar din agricultură, iar nivelul de trai este mult inferior față de cel din orașele învecinate (Cluj, Gherla, Dej etc), este privată de posibilități de dezvoltare a firmelor mici și mijlocii datorită lipsei de fonduri și de cerere pe piață. Înființarea *Muzeului vieții satului*, ca urmare a restaurării celei mai mari mori monument istoric din România, va atrage un număr semnificativ de turiști, care implicit, vor deveni consumatorii serviciilor turistice oferite de localnici.

Activitatea de morărit are o tradiție de 700 de ani la Bontida. Datorită faptului că satul este situat pe malul Someșului, în Câmpia Transilvană, au existat condiții excelente pentru dezvoltarea agriculturii.

Familia Bánffy, proprietarii Castelului au construit o moară probabil în același timp cu construirea castelului, dar această moară nu era suficient de mare pentru a deservi nevoile crescânde ale familiei și a populației locale și regionale. Din acest motiv, în anul 1820, odată cu demolarea vechii clădiri de poartă, a fost construită, în imediata vecinătate a castelului, dar în afara zidurilor acestuia moara pe apă cu 6 axe. Această moară era una din punctele importante ale vieții sociale ale comunității, aici lucrând sau venind să beneficieze de serviciile de morărit toată microregiunea Bontida-Juc.

Prin proiectul propus dorim să recreăm acest spațiu extraordinar, și să prezentăm turiștilor din România și străinătate modul tradițional de viață rurală din Transilvania secolului XIX. Considerăm că aderarea la Uniunea Europeană, mecanizarea agriculturii și pericolul crescând al dispariției meșteșugurilor, uneltelor, obiceiurilor tradiționale legate de morărit și în general de agricultură impun deschiderea unui asemenea muzeu.

Muzeul vieții satului vine ca o ofertă culturală, turistică și educațională, drept răspuns la aceste nevoi. Clădirea, cu compartimentarea istorică, necesară pentru derularea în condiții optime a procesului de morărit va fi restaurată în întregime, împreună cu echipamentele existente, vechi de 190 de ani. Acestea vor fi prezentate vizitatorilor. Printre aceste echipamente se numără: axele echipamentului cu roți și roțile dințate aferente, pietrele de moară, lăzile de colectare, laiul, canalul de aducțiune, etc. Pe lângă clădirea și echipamentele restaurate, spațiul va oferi și o experiență modernă multimedia, prin care vor fi prezentate filme, scenete, legate de viața de odinioară a satului. Va fi accesibil vizitatorului modul de cultivare a cerealelor, culegerea și prelucrarea acestora, de la bobul de grâu semănat la pâinea proaspătă scoasă din vatră, modul de creștere tradițional al animalelor, prelucrarea produselor agricole (în, lână, etc.). Vizitatorii vor putea participa activ

la actul muzeal prin acces la unele dintre echipamentele și uneltele tradiționale, aducând astfel experiența vieții tradiționale mult mai aproape decât în cazul unui muzeu clasic.

dare, dar acest lucru se va schimba odată cu înființarea Muzeului.

Acest proiect poate deveni un model de bună practică la nivel național. Este foarte rar, ca într-o regiune rurală să fie restaurat

Astfel, beneficiarii proiectului (turiștii autohtoni și străini, unitățile de învățământ din România – școli, licee, universități, colegii) vor re trăi, atât prin demonstrații practice, cât și cu ajutorul imaginilor virtuale, prin module expoziționale și prin participare directă – influența unei clădiri de acest gen în viața comunității, impactul ei în dezvoltarea socială și economică a acestuia.

Acest *Muzeu al vieții satului* va însemna nu doar renașterea unei clădiri istorice deosebit de importante din România, dar va fi o locație unică pentru a atrage un număr impresionant de public, iar prezența acestora va contribui la revigorarea economică a satului și a microregiunii Bontida-Jucu. Acest monument istoric nu a fost deschis publicului, fiind în stare avansată de degra-

un monument istoric care să fie redeschis publicului într-o manieră interactivă și sustenabilă. Credem, că acest Muzeu va fi un exemplu pentru alte comunități, care, la rândul lor vor dori să restaureze lăcașurile importante pentru ei, și să le utilizeze în folosul comunității, pentru dezvoltarea sustenabilă a regiunii.

Potențialii beneficiari ai proiectului/grupul țintă

Beneficiari direcți:

a.) Turiștii autohtoni și străini: Atracția regiunii din punct de vedere al turismului este Castelul Bánffy de la Bontida, care este parțial reabilitat. La castel în momentul de față vin anual cca. 15 000 de turiști.

Ca potențial turistic mai putem să menționăm Conacul Bánffy din Răscruci, Castelul Teleki din Jucu de Sus, biserica reformată din Bonțida, din sec. XI, precum și valorile arhitecturale vernaculare ale zonei. Considerăm că potențialul turistic al teritoriului este însemnat, dar neexploatat. Beneficiind și de vecinătatea castelului, moara și *Muzeul Vieții Satului*, este din start o țintă turistică. Caracterul inedit de muzeu interactiv, unde obiectele expuse sunt palpabile, spațiile sunt accesibile și utilizabile pentru toată lumea, va contribui și mai mult la intensificarea fluxului de turiști.

b.) Unitățile de învățământ din România – școli, licee, universități, colegii, etc.: Clădirea restaurată va cuprinde diferite spații destinate activităților educaționale, cu sală de lectură de 35 de locuri amenajată pe una dintre platformele intermediare, acest muzeu va fi cadrul perfect pentru ore inedite de istorie, de geografie, de artă, de desen, științele naturii, etc. Spațiul de joacă special amenajat va atrage mai mult școlarii și copii, în timp ce spațiile de proiectie, de vernisaje și expoziții se vor adresa studenților, elevilor din colegii și școli profesionale.

c.) Localnicii din cadrul cărora se va recruta forța de muncă necesară: Derivând din natura proiectului, necesarul de forță de muncă poate fi divizat în două sub-categorii: număr locuri de muncă în faza de execuție a lucrărilor de restaurare și număr locuri de muncă legate de utilizarea obiectivului. În ambele categorii, un aspect important este folosirea resurselor umane locale. În cursul executării lucrărilor de restaurare se vor angaja aproximativ 20 de persoane, zidari, dulgheri, pietrari, etc. urmând ca după darea în folosință a obiectivului să se creeze încă 6 locuri de muncă pentru personalul de primire, ghizi, personal auxiliar.

Beneficiari indirecti:

Întreprinzătorii din zonă, microintreprinderile lor: Cu intensificarea activității turistice în zonă vor apărea noi nevoi și cele existente se vor amplifica, atrăgând apa-

riția unor noi microintreprinderi, societăți comerciale. Domeniile ca: transport, cazare, servire masă, diferite servicii turistice vor cunoaște o relansare, prin dezvoltarea lor se creează locuri de muncă adiționale, se diversifică paleta serviciilor din zonă. De asemenea, se vor dezvolta atelierele de meșteșuguri tradiționale și vor apărea magazine de suveniruri.

Rezultate anticipate

Rezultatul cel mai important va fi regenerarea economică a microregiunii Bonțida-Juc și crearea de noi locuri de muncă datorită restaurării și revitalizării Morii monument istoric, prin înființarea *Muzeului vieții satului*. Astfel va renaște cea mai impresionantă moară monument istoric din România, contribuind la creșterea atractivității regiunii, care va rezulta în dezvoltarea durabilă a acestuia, bazată pe valorile, resursele umane și materiale locale. Datorită unicității acestuia, va atrage un număr impresionant de vizitatori, iar acest fapt va contribui la revigorarea economică a satului și a microregiunii Bonțida-Juc.

Managementul patrimoniului construit – Castelul Bánffy, Bontida

